

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Çocuk Edebiyatında Kültürel Unsurların Yerleştirme Stratejisi ve Eşdeğerlik Yöntemiyle Aktarımına Yönelik Bir İnceleme: “Peter Pan Kensington Bahçelerinde” Örneği

An Analysis Of Translation Of Cultural Elements In Children's Literature In Terms Of Strategy Of Domestication And Method Of Equivalence: In "Peter Pan In Kensington Gardens"

Evren Barut* - Seda Dural**

Abstract: The transfer of cultural elements in translations made in the field of children's literature has a critical role in order for the target audience to adapt the work. There are certain methods and strategies that any translator would use to convey the cultural elements in the source text to the target audience. However, when it is children's literature, the domestication strategy as a translator's choice may allow the work to become more valuable and understandable to the target audience. Besides, the method of equivalence is also of great importance in children's literature to convey the message of the source text, for addressing the children as the target audience. In this study, the book "Peter Pan in Kensington Gardens" written by James Matthew Barrie and translated into Turkish by Nihal Yeğinobalı will be analyzed within the terms of the strategy of domestication and the method of equivalence of transferring the cultural elements in the translated text. During this analysis, brief evaluation shall be made on the aforementioned translation methods and strategies in transferring the cultural elements in the source text to the target text. The language used in the source text and the transfer of cultural elements in the narration into Turkish are among the most important problems that can be encountered in translation. While the work written by Scottish writer James Matthew Barrie is translated into Turkish, the translation preferences made by Yeğinobalı by resorting to equivalence and domestication shall be presented in the evaluations. In this way, it is aimed to make evaluations of the message that the work wishes to convey to the target audience with the transfer of cultural elements in the translated text presented to the target audience. As a result of these evaluations, the role of translation preferences in the transfer of cultural elements will be observed in Peter Pan Kensington Gardens. In this way, it is aimed to get an idea about to what extent the target text appeals to the Turkish readers in the target audience.

Structured Abstract: When the relationship between children's literature and translation is examined, it is seen that translation activities in this field are nearly similar to other literary genres. However, it should be mentioned that besides the similarities, the genre of children's literature has its own characteristics. It should

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Anabilim Dalı
Asst. Prof. Dr., Bartın University, School of Foreign Languages, Department of Foreign Languages

ORCID 0000-0002-0915-9603

evrenbarut@bartin.edu.tr

** Dr., T.C. Yargıtay Başkanlığı

PhD., Turkish Republic Court of Cassation

ORCID 0000-0001-6327-8032

sedadural1@hotmail.com

Cite as/ Atf: Barut, E. & Dural S. (2021). Çocuk edebiyatında kültürel unsurların yerleştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemiyle aktarımına yönelik bir inceleme: “Peter Pan Kensington Bahçelerinde” örneği. *Turkish Studies - Language*, 16(1), 55-70. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.49253>

Received/Geliş: 06 February/Şubat 2021

Accepted/Kabul: 25 March/Mart 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 March/Mart 2021

CC BY-NC 4.0

not be forgotten that almost all the elements that contribute to children's literature from author to translator, editor to publisher are actually adult-centered. Therefore, adults stand out as the decision makers of whether a work put forward in children's literature has a literary value. In general, adults play a role in all processes that lead to the creation of all works of this genre, including the source or target text. Adults evaluate the extent to which it appeals to children as the target audience, the benefits and harms that may occur in the world of emotions and thoughts of children. Those who intervene and censor the works when necessary are also adults. In this context, the translator, who has a key role in bringing a work in children's literature to the taste of the target audience, has two responsibilities. Respectively, these are to be analytical and responsive. The principle of analytics and sensitivity, which the translator is responsible for, ensures that the source text is readable and understandable in the target language. In this way, the translator contributes to the cultural values that should be found in an original work in the target text. In other words, through the translator, the target text establishes a literary connection between the target audience and the target culture.

Translation preferences made for the transfer of cultural elements in the translation process in the genre of children's literature are important for the target audience to adopt the work. Translator uses certain strategies and methods to convey the cultural elements in the source text to the target audience. In this study, among the world classics in the genre of children's literature, J.M. Barrie's "Peter Pan in Kensington Garden" has been analysed in terms of translation studies. The Turkish translation of the work was made by Nihal Yeğınobalı in 1964. Yeğınobalı's translation will be examined in terms of the transfer of cultural elements. This series, in which the character of Peter Pan is the main protagonist, has been translated into the repertoire of many countries. The Peter Pan series has been included in the Turkish cultural repertoire in the field of children's literature as a classic work. As in many works in the genre of children's literature, this work contains quite a lot of cultural elements.

Domestication is a strategy used for transferring cultural elements in translation. Using this strategy, the translator transforms the cultural universe of the target audience into the cultural world of the target audience. In doing so, the translator transforms the cultural symbols in the source text in line with the symbols of the cultural world of the target audience. Thus, the target text becomes appealing to the emotional world of the reader. Another method used by a translator to transfer cultural elements through translation is equivalence. There may be some grammatical and lexical differences between the source and target text. The translator eliminates these differences for the reader by using the equivalence method between two languages. According to Koller(1979), equivalence method in translation in a lexical sense is studied in five types: dennotative, connotative, text-normative, pragmatic, formal equivalence. As long as the translator takes into account the above-mentioned types while applying the equivalence method, he can achieve the success of attracting the attention of the target audience in the target text. This study examines the domestication strategy and equivalence method that Yeğınobalı uses in her translation through examples. The words, terms, idioms, sentences and similar expressions used in the examples taken from the source text (English) and the target text (Turkish) will be compared and the meaning formed within the framework of equivalence and indigenization in the target text will be interpreted through the eyes of the reader. It aims to evaluate the translator's approach to the transfer of cultural elements and to put the impression formed in the target text from the eyes of the reader in the conclusion part.

In conclusion, the English and Turkish versions of the work named "Peter Pan Kensington Gardens" were compared. It can be clearly seen that Yeğınobalı preferred a rich expression in order to use Turkish well in translation and applied the equivalence method in translation. It can be said that the translator creates an analytical and sensitive literary whole within the framework of domestication and equivalence, taking into account the target culture in the target text. Personal titles and idioms are among the cultural elements that attract attention to language in the source text. He translated such linguistic expressions by finding equivalent expressions suitable for Turkish cultural elements. In addition, some words in the original text were translated by choosing the corresponding words in the target language, or they were translated with another word with a synonym.

It is seen that Yeğınobalı used a very unique style in her translation. Yeğınobalı presented the work to the reader in a very harmonious language thanks to the expression that she decorated with idioms and proverbs in the translated work. In the translated work, examples of the strategy of domestication and the method of equivalence are used. Thanks to the translator's preferences, the original version of the work has come closer to the target culture. The Turkish idioms and reduplication used for children's readers, the target

audience, to adapt the work, made the target text enjoyable and fluent. With the strategies and methods used by Yeğinoğlu in her translation, the visibility of the translator in the target text has been considerably reduced. In this context, Yeğinoğlu's translation, which can be considered as a functional translation example, sheds light on translators who translate children's literature. Her use of rich language in her translations and the use of interesting expressions and idioms contributed to child readers in a literary sense, thus bringing the source text closer to the target culture and produced a work that is very enjoyable for the Turkish reader.

Keywords: Translation Studies, Children's literature, cultural transfer, translation strategies, domestication, equivalence.

Öz: Çocuk edebiyatı alanında yapılan çevirilerde kültürel unsurların aktarımı hedef kitlenin eseri benimsenmesinde kritik bir role sahiptir. Her çevirmenin kaynak metindeki kültürel unsurları hedef kitleye aktarmak için kullandığı belli başlı yöntem ve stratejiler bulunmaktadır. Fakat konu çocuk edebiyatı olduğunda, çevirmenin başvuracağı yerleştirme stratejisi eserin hedef kitle nezdinde daha değerli ve anlaşılır hale gelmesine imkân verebilir. Bununla birlikte çocuk edebiyatı türündeki kaynak metnin mesajını hedef kitleye aktarmak için çevirmenin dilbilgisel ve sözcüksel düzeyde başvurduğu eşdeğerlik yöntemi de kayda değer öneme sahiptir. Bu çalışmada, James Matthew Barrie tarafından kaleme alınan "Peter Pan Kensington Bahçelerinde" adlı eserin Nihal Yeğinoğlu tarafından yapılan Türkçe çeviride, kültürel unsurların aktarımı yerleştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemi bağlamında incelenecektir. Bu inceleme sırasında kaynak metinde yer alan kültürel unsurların erek metne aktarımında bahse konu çeviri yöntemlerinin uygulandığı belirli örnekler ele alınacak ve bu örnekler üzerinde kısa değerlendirmeler yapılacaktır. Kaynak metinde kullanılan dil ve hikâyedeki kültürel unsurların Türkçeye aktarımı, çeviride karşılaşılabilecek en önemli sorunların başında gelmektedir. Yapılan değerlendirmelerde İskoç yazar James Matthew Barrie'nin kaleminden çıkan eserin Türkçeye çevirisi yapılırken, Yeğinoğlu'nun eşdeğerlik ve yerleştirmeye başvurarak yaptığı tercihler erek metin üzerinde bıraktığı etkiye yönelik görüşler sunulacaktır. Böylelikle, hedef kitle beğenisine sunulan çeviri metinde gerçekleştirilen kültürel unsurların aktarımı ile ortaya çıkan erek metnin hedef kitleye iletmeyi arzu ettiği mesaj hakkında değerlendirmeler yapılması amaçlanmaktadır. Bu değerlendirmeler sonucunda, Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eserdeki çeviri tercihlerinin kültürel unsurların aktarımında oynadığı rol gözlemlenecektir. Bu sayede, erek metnin hedef kitlede yer alan Türk okuruna ne derecede hitap ettiğine ilişkin bir fikir edinilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Çocuk edebiyatı, kültürel aktarım, çeviri stratejileri, yerleştirme, eşdeğerlik

Giriş

Peter Pan karakterinin ana kahraman olduğu klasik eserler arasında bulunan Peter Pan serisi, pek çok ülkenin repertuarına çeviri yoluyla kazandırıldığı gibi Türk kültür repertuarına da çocuk edebiyatı alanında dâhil olmuştur. Çocuk edebiyatının önemli klasiklerinden olan Peter Pan serisinde ana karakter, olağanüstü yetenekleri ile çocukları büyüleyici bir dünyaya sürüklemekte ve onların hayal gücünü genişletmelerine imkân sunmaktadır. Çocuk edebiyatı alanındaki birçok kaynak eserde olduğu gibi bu seride de kültürel unsurlar bulunmaktadır. Çocuk edebiyatında kültürel unsurların aktarımı çevirmenin başvurduğu belli başlı yöntemlerle yapılabilir. Bu çalışmada bazı örneklerden yola çıkılarak kültürel unsurların aktarımı açısından çeviri yöntem ve stratejisi olarak yaygın biçimde kabul gören yerleştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemi ele alınacaktır. Eseri Türkçeye kazandıran çevirmen Nihal Yeğinoğlu'nun çeviri sürecindeki seçimleri belirli cümlelerden yola çıkılarak, İngilizce ve Türkçeleri karşılaştırma yapmak suretiyle eşdeğerlik ve yerleştirme kavramları çerçevesinde değerlendirilecektir.

Peter Pan serisi James Matthew Barrie tarafından 1900'lü yılların başında kaleme alınmıştır (Barrie, 1910). Aslında bu seride, yazarın kendi hayatından da kesitler de bulunmaktadır. Henüz on üç yaşındayken ağabeyinin hayatını kaybetmesinin ardından bunalıma giren annesi, küçük James'i kaybettiği evladının yerine koymuş, böylece James bir ömür boyu hiç büyümemiş ağabeyini kaybettiği yaşta kalmıştır ve bu hikâye eserlerine de yansımıştır (Britannica, 2020). Peter Pan

serisinin bu hikâyesinde karakterin başından geçen olaylar Londra'da Kral Sarayının yakınında yer alan büyük parkın içindeki Kensington Bahçeleri diye anılan yerde geçmektedir. Henüz yedi günlük bir bebekken pencereden uçup giden Peter Pan uzaktaki Kensington Bahçelerine konmuştur. Kanatsız olsa da uçabilen Peter Pan burada perilerle karşılaşır, çünkü hikâyeye göre iyi yürekli periler çocuk olan yerlerde hep var olmuşlardır. Genellikle çiçek kılığında olan periler Peter Pan'ın flütünden çıkan ezgilerle dans etmeyi çok severler. Bir ara doğduğu eve, annesine dönmeyi düşünen Peter Pan uçarak gidip evinin penceresine konar, ama evine geri dönemez. Peter Pan'ın beraberinde dört yaşındaki Maime ile altı yaşındaki ağabeyi Tony ile birlikte Kensington Bahçelerinde dolaşırken yaşadıkları renkli serüvene okuru da ortak eden James Matthew Barrie'nin bu ölümsüz eseri, Nihal Yeğinobalı tarafından yapılan Türkçe çevirisiyle Türk okurlarının beğenisine sunulmuştur (Barrie, 2007).

Kültürel unsurların aktarımı söz konusu olduğunda, diğer alanlarda olduğu gibi çocuk edebiyatına özgü eserlerde de yazar kadar çevirmenin yükümlülüğü bulunmaktadır. Çevirmenin çocuk kitaplarının tercümesini yaparken hem kaynak dili hem de hedef dili çok iyi bilmesi yeterli değildir. Zivtçi'ye göre çevirmenin aynı zamanda çocuk gerçekliğine yakın olması ve her iki kültürü de yakından tanıması gerekmektedir (Zivtçi, 2006). Çeviride özgün metinle çeviri metni yan yana koyarak doğru/yanlış, eş değer/eş değer değil gibi çalışmalar ya da özgün metindeki sözcüklerin ve dilbilimsel yapıların birebir çevrilecek dilde karşılıklarını aramak yerine, hedef kültürü oluşturan dilin, edebi türlere göre kullanımları ve metnin, hedef kültürde ne tür bir okuyucuyu ve hangi işlevi amaçladığını belirlemek gerekmektedir (Aksoy, 2000: 52-53). Zira çeviri sadece bir metinden diğerine dil aktarımı yapmak değil, aynı zamanda kültürün de aktarımıdır. Çevirmenin eksiltme veya ilaveler yapma nedenleri, dili kullanma biçimi ve bu biçimi tercih etme nedeni çevirinin hedef kitlesi olan toplumun kültürünü yansıtır. Söz konusu çocuk edebiyatı çevirisi olduğunda, çevirmene daha büyük sorumluluk düşmektedir.

Çeviride kültürel unsurların aktarılması için başvuru diğer yöntemlerden biri de yerlileştirmedir. Bu yöntemi uygulayan çevirmen eserin içinde bulunduğu kaynak kitlenin kültürel evrenini erek kitlenin kültürel dünyasına dönüştürür. Bunu yaparken çevirmenin kültürel aktarıma başvurduğunu ve kaynak metinde bulunan kültürel sembolleri okurun yer aldığı hedef kitleye ait kültürel dünyaya özgü semboller doğrultusunda yerlileştirir. Yani diğer deyişle, çevirmen kaynak metni okurun kültürel evrenini tanımasını amaçlayan şekilde yerli ifade ve kavramlar kullanarak kaynak metni erek kültürün dünyasına dönüştürür (Arı, 2018: 219). Yerlileştirme stratejisi ile birlikte çevirmen tarafından başvuru başka bir yöntem de eşdeğerliktir. Kaynak ve erek metin arasında dilbilgisel ve sözlüksel bazı farklılıklar olduğu durumda, çeviri ilişkisi bakımından çevirmen tercihleri aynı anlamı veriyorsa bu iki dil arasında eşdeğerlik sağlandığını gösterir. Yerlileştirme stratejisi ile kaynak metnin hedef kitle için yabancılığı en az düzeye indirgenir. Eser hedef kültüre yabancı olmayacak şekilde en uygun tercihler yapılarak çevrilir. Buradaki amaç kaynak metindeki anlamın hedef kitle göz önünde bulundurularak erek metne aktarılmasını sağlamaktır. Yerlileştirme stratejisi sayesinde kültürler arası farklılıkların üstesinden gelinir ve metin daha anlaşılır kılınabilir. Çeviri sırasında kültürel öğelerin farklılıklarından kaynaklanan sorunların aşılması hedeflenir (Köprülü & Yüce, 2019: 508).

Vinay ve Darbelnet eşdeğerliği farklı kültürler arasında aynı durumu ifade etmeye yarayan, ancak yapı ve biçim bakımından birbirinden farklılık gösteren kavramların çeviri yoluyla betimlenmesi olarak adlandırır (1995: 38). *In Other Words* (1992) adlı eserinde Mona Baker ise bir çevirmenin çeviri yapabilmesi için en küçük anlamlı birim olan kelimedenden başlayarak dilin kodunu çözmesi gerektiğini belirterek eşdeğerliği kelime düzeyinde, dilbilgisi düzeyinde inceler ve metinsel eşdeğerlik (tematik ve bilgi yapıları, tutarlılık) ile pragmatik eşdeğerlik açısından çeşitli stratejiler sunar. Baker, kelime düzeyinde özellikle hedef dilde karşılığı bulunmayan kelimeler ve bunların çevirisi konusunda öneriler sunarken, dilbilgisi eşdeğerliğinde dillerin farklı dilbilgisi yapılarından kaynaklanan eşdeğerlik sorunlarına değinir. Metinsel eşdeğerlikte bir metnin çeşitli bölümleri

arasındaki ilişkiler ağı açısından incelemelerde bulunur. Pragmatik eşdeğerliğe gelince Baker, çevirmenin açıkça ifade edilenden ziyade ima edilene yönelmesi konusunda çevirmene yardımcı olabilecek stratejiler sunmuştur.

Eşdeğerlik özgün metinde bulunan duygu, durum, düşünce ve ifadelerin erek dilde ve erek kültür öğelerini kullanarak aktarılmasıyla gerçekleşir. Çevirmenin kaynak metindeki mesajı kültürel odaklı aktarmasını hedefleyen bu yöntem aslında erek metinde eşdeğer kavramların bulunmasına yönelik yol gösterici unsurlardır (Odacıoğlu & Barut, 2018: 1387-1388). Çocuk edebiyatı türü söz konusu olduğunda çeviride eşdeğerliğin bulunması kaynak metnin hedef kitlede karşılık bulması için önem arz eder. Eşdeğerlik bağlamında çeviri ilişkisi iyi belirlenmelidir. Koller'den (1979) aktaran Ünsal (2017: 245) bu ilişkinin sözlüksel anlamda; düz anlamsal, yan anlamsal, metin-kuralcı, faydacı, estetik-biçimsel eşdeğerlik olmak üzere beş türde incelendiğini hatırlatmaktadır. Koller (1979) eşdeğerlik tanımlamasını yaparak farklı türleri betimledikten sonra çeviride değerler hiyerarşisi olması gerektiğini öne sürmektedir. Bu hiyerarşinin ise çevirmen tarafından hedef metindeki eşdeğerlik gereksinimleri belirlenerek korunabileceğini ortaya koyar ve sorumluluğu çevirmene bırakır (Panou, 2013:4).

1. Çocuk Edebiyatında Çeviri: Kültürel Unsurların Aktarımı

Çocuk edebiyatı ve çeviri denildiğinde, bu alanın diğer edebiyat alanlarıyla benzerliklerinin yanı sıra çocuk edebiyatı türünün kendine has niteliklerinin de bulunduğundan bahsetmek gerekir. Unutulmamalıdır ki, çocuk edebiyatına eser kazandıran yazardan çevirmene, editörden yayıncıya neredeyse tüm unsurlar aslında yetişkinlerdir. Dolayısıyla çocuk edebiyatında ortaya koyulan bir eserin yazınsal değeri olup olmadığının karar vericileri yetişkinler olarak öne çıkmaktadır. Bu alandaki kaynak veya erek olmak üzere tüm eserlerin çocuklara hitap edip etmediğini, çocukların duygu ve düşünce dünyası üzerinde olumlu ve/veya olumsuz etkileri olup olmadığını değerlendirenler, gerektiğinde eserlere müdahale edip sansür uygulayanlar genel itibarıyla yetişkinlerdir; fakat çocuk edebiyatındaki bir eserin erek kitlenin beğenisine sunulmasında kilit role sahip olan çevirmenler “çözümleyici ve duyarlı olma” sorumluluğunu taşımalarıdır. Çevirmenin sorumlu olduğu çözümleyicilik ve duyarlılık ilkesi; kaynak metnin erek dilde okunabilir ve anlaşılır kılınması ile eserin özgün bir yapıtta bulunması gereken değerleri içermesine katkıda bulunması, yani edebi anlamda bir bütün yaratması olarak açıklanabilir. Kurultay'dan aktaran Neydim (2005: 99-100), çocuk edebiyatının hedef kitesinin, genellikle yetişkinlerde olduğu gibi eserin yazarına dikkat etmediğini bildirmektedir. Çocuklar bir eseri belirli bir yazarın kitabı olduğu için okumaz. Ayrıca okudukları metinde bütüncül kavramsal bakış açısı aramazlar ya da metni bilgiye dayalı okumazlar. Bunun yerine çocukların bir eseri okumasına neden olan yegâne sebep, eserin onlara keyif vermesidir. Eserler hakkında herhangi bir zorlama olmaksızın, hayal dünyalarına tamamıyla uygun bir biçimde yorum yaparlar. Çocuklar, metinleri okurken onları doğrudan kendi bağlamı içine yerleştirirler ve öyle okurlar. Eserin kendine özgü bağlamını dikkate alma bilincinde olmadan okurlar; ancak yine de çeviri, çocuk edebiyatının okurları için dış dünyaya açılan bir pencere niteliği taşır. Çocuk edebiyatındaki çevirilerin önemli bir boyutu da çocuğun bu eserler sayesinde dış dünyaya yönelik edindiği tecrübelerdir.

Birçok çeviri kuramına göre, çeviride stratejilerinde kaynak metine sadık kalınması çeviri sürecinde önem arz eder; fakat söz konusu çocuk edebiyatı olduğu zaman çevirmenin izlemesi gereken çeviri stratejisi değişkenlik gösterebilir. Zira çocukların duygu dünyasındaki hassasiyet ve çocuğun ait olduğu kültürel unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk bir eseri okumaktan keyif aldığı sürece yaşamı boyunca bir alışkanlık haline gelecek şekilde okumayı sever ve kendi anadilinin gelişmesine öz gayretiyle katkıda bulunur. Yine de çocuğun okuma alışkanlığına yönelik bu öz gelişiminde yazarın olduğu kadar, eseri erek dilin edebiyatına kazandıran çevirmenin de payı büyüktür. Çevirmen çocuk edebiyatında yalnızca diller arasında aktarım yapmakla kalmaz, aynı zamanda çocuğun hayal gücünü daha önce karşılaşmadığı dış dünyaya aralar. Bunu

gerçekleştirebilmek için çevirmenin çocukları tanınması, erek dilin kültürünü bilmesi, çocuğun duygu dünyasında kurduğu gerçekliğe yakınlık duyması gerekir. Aksi halde, çevirmenin yalnızca dilbilgisi düzgün, kelime seçimi sözcüklerin temel anlamına dayalı birebir tercüme yapması çocuk edebiyatının hedef kitlesi için eserleri kavramaya yetecek bir çeviri niteliği taşımazlar (Zivtçi, 2006).

Nunan (2007: 200)'ın Sapir'den aktardığı gibi dillerin kültüre özgü yönleri vardır. Bireyin içine doğduğu dil ve kültür, düşünce şeklini de şekillendirir. Buna göre, zihnimiz dil ve kültürün yarattığı izlerin peşinden koşar (Nunan & Choi, 2010: 5). Çocuk edebiyatı, bu bağlamda içine doğdukları kültürle yoğrulmaya ve başka kültürleri tanımaya hazır çocukların zihninde oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Bu nedenle çocuk edebiyatına yönelik eserlerin çevirisinde dikkat edilmesi gereken diğer mesele kültürel bileşenlerdir. Kaynak metindeki kültürel unsurların hedef kitleye aktarılması sırasında, hedef kitlenin ulusal ve kültürel değerleri ve bu değerlerin birey ve toplum nezdinde ifade biçimi çevirmenin dikkate alması gereken bir konudur. Her topluma özgü kültürel normlar bulunur. Bu normlar o toplumun kimliğini ortaya koyar. Toplumun unsuru olan aile, birey ve benzeri ögeler “biz” ve “öteki” ayrımını toplumsal normlar üzerinden yaparlar. Topluma özgü değerler ulusal edebiyat bileşenlerini de doğrudan etkileyen faktörlerdir. Çeviri süreçlerinde mesajın hedef kitleye aktarılması için toplumsal değerler üzerinde etkili olan ulusal kültür ve edebiyat bileşenlerinin özellikle çocuk edebiyatı türünde önemli bir payı vardır. Kültürden kültüre değişiklik gösteren toplumsal değerlerin aktarımını betimleyen İngiliz çeviribilimci Peter Newmark çeviri sürecinde karşılaşılabilecek güçlüklerin üstesinden gelmek için çevirmenlere kılavuzluk edecek altı önemli unsuru tasnif etmiştir. Newmark'ın tasnifine göre çevirmen çeviri sürecinde çevresel unsurlar (iklim, mevsim gibi), maddi kültür (yiyecek, içecek, ulaşım vb.), sosyal kültür (iş ve özel yaşamı etkileyen unsurlar), davranış kültürü (toplumsal gelenek ve görenekler), deyim ve kalıp ifadeler olmak üzere altı maddede tasnif edilebilen kavramlara yönelik mesajı hedef kitleye aktarırken özen göstermelidir (Newmark, 1988; 95; Aksoy, 2002: 90).

Her dilin kendine özgü kültür bileşenleri de bulunmaktadır. Ancak dile özgü kültürel bileşenlerin fark edilmesi ancak çeviri süreçleri ile mümkündür. Bir dile özgü sözcük veya söz öbeklerinin farklı anlamlar ifade edebileceğini anlamak, ancak bu ifadelerin bağlamı itibarıyla ve somut biçimde başka dile tercüme edilmesiyle mümkündür. Bazı ifadeler tamamen farklı kültürlerle çevrilebilirken bazılarının çevrilmesinin mümkün olmadığı durumlar bile ortaya çıkabilir (Üçgül, 2013:128). Daha önce de belirttiği üzere çevirmenin kültür ile ilgili farklılıkları bilmesi gerekir. Baykan'ın dile getirdiği gibi kullanıldığı bağlama göre değişen kavram ve kelimelerin varlığı bunu gerekli kılar. Masalların başlangıç ve bitişleri, roman ve öykü gibi anlatıma dayalı metinler, deyimler, tiyatro oyunlarındaki sahne düzenlemesi, hukuki metinlerdeki maddeler, fıkralar, sone, koşma, mani gibi belli metinler için belli bir kafiye düzeni olması zorunludur. Bu tür metinlerde çevirmenin hedef kültür normlarını dikkate almak suretiyle kaynak kültürdeki kalıp cümleleri hedef kültüre kendi yorumunu katarak çevirebilmesi gerekir. Ulusal kültürlerin önemli ifade tarzları arasında yer alan atasözleri, deyimler ve yiyeceklerle ilgili karşılaşılan farklılıklar konusunda çok sayıda örnek verilebilir. Bu tür ifadelerin çevirisi için çevirmenin yaratıcı olması ve iyi yorum yapma becerisine sahip olması gerekir. Örneğin, “Allah kavuştursun”, “Güle güle giy”, “Geçmiş olsun”, “Misafirlik üç gündür”, “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al”, “Yattı balık yan gider”, “Üzümü ye bağını sorma” gibi atasözleri diğer dillerde mevcut değildir ama bu atasözlerinin anlatmaya çalıştığı şeyler farklı deyimlerle ifade edilebilir (Baykan, 2005: 188-189).

Çeviride kültürel aktarım söz konusu olduğunda çevirmen önemli bir görev üstlenir. Çevirmen edebi eserlerdeki kültür bileşenlerinin ulusal kültürden ayrılmayacağını bilincinde olmalıdır. Bununla birlikte çevirmen erek metne mesajı aktardığı sırada bir yandan anlamsal çarpıtmaya, dilsel ifade araçlarının tahrifine ve metnin edebi değerini yitirmesine yol açmaktan kaçınmalı, diğer yandan hedef kitlenin kültürel normlarının farkında olarak eşdeğer ifade bulma gayreti göstermelidir. Çevirmenin erek metinde görünmez kılınmasını sağlayan diğer bir yöntem de Venuti'nin ortaya attığı yerileştirme kavramıdır. Venuti'ye (1995: 20) göre yerileştirme yabancı bir

metnin etnik merkezli bir şekilde hedef dilin kültürel değerlerine indirgenmesidir. Yerleştirme sayesinde çevirmen kaynak metinde, okur için doğrudan çeviri ile anlaşılabilir görünebilecek bazı unsurları erek kitlenin kültürüne yaklaştırır. Böylece kaynak metnin okur için yabancılığı en aza indirgenmiş olur. Çevirmen erek metni hedef kitledeki okur için en üst düzeyde kabul edilir ve kolay anlaşılır kılar. Özgün metinde yazarın işlediği bir takım kaynak kültüre ait unsurlar çevirmenin yerleştirme stratejisini benimsemesiyle hedef kitle okurunun dimağına hitap eder (Taş, 2017: 6-7).

Bu bilgiler ışığında, çocuk edebiyatı çevirisinde akla ilk gelen çevirmenler arasında olan Nihal Yeğinobalı, Bengi Öner ile yaptığı bir söyleşide çeviri ile ilgili düşüncelerini ve çeviri yaparken dikkat ettiği hususları paylaşmıştır. Çeviri ile tanışması 1940 yılına uzanan Yeğinobalı, 1950 yılına geldiğinde ülke politikaları gereği okuru eğitmeye önem verildiğinden söz etmiş, okurun eğitilme sürecinde okura bazı kolaylıklar yapılması gereği duyulduğundan bahsetmiştir. Bunlardan birisinin okurun çeviri eserlerde karşılaştığı yabancı adları okuması olduğundan söz eden Yeğinobalı, bu konuda okurun güçlük çektiğini ve kaygı duyduğunu fark etmiş, dolayısıyla hedef kitlede bulunan okurlar için çevirilerinde kolaylaştırmalara başvurduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, kaynak metinde hedef kitlenin anlamasından endişelendiği hususlarda bazen özgün metinden uzaklaşmayı tercih ettiğini dile getirmiştir. Yeğinobalı ayrıca cümlelerin uzunluğuna da değinerek, çeviride İngilizcedekiyle aynı vurguyu yakalayabilmenin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden bazı durumlarda cümleleri bölerek çevirme yoluna gittiğini ifade etmiştir; ancak çeviri süreçlerinde cümlelerin bölünmesinin çok önemli bir karar olduğuna dikkat çekerek çevirmenin bu kararı verirken kültür aktarımı ve hedef kitle odağında bu değerlendirmeyi yapması gerektiğine işaret etmiştir. Yeğinobalı'ya göre özgün metindeki bir cümlemin çağrıştırdığı anlam onun için çok önemlidir. Bu yüzden çeviri sürecinde metni bir bütün olarak değerlendirdiğini, metin bütünlüğünü adeta bir müziğin temposu ile eş tutarak buradan hareketle anlama odaklandığını vurgulamıştır (Bengi & Öner, 1999: 42 - 43).

Çocuk edebiyatında çeviri sürecinde kültürel aktarımın kaçınılmaz unsuru eşdeğerliktir. İki dil arasında eşdeğerlik arayışında olan çevirmen, erek kültüre mesaj aktarırken o kültürün beklentileri, arzuları, gelenek ve göreneklerini göz önünde bulundurmalıdır. Bu bağlamda çeviride kimi zaman yerleştirme yaparken, kimi zaman kelime seçimlerine özen gösterir. Özellikle de hedef kitle çocuklar olduğunda eşdeğerlik ölçütleri daha da önemli hale gelir. Zira çocuklar için bu eserlerin dikkat çekici hale gelmesi ve onların duygu dünyasına hitap etmesini sağlamak için çevirmen kaynak metni hedef kitle ve erek kültüre anlaşılır kılma zahmetine girmelidir. Elbette özgün metine ait her mesajın çeviride eşdeğerlik stratejisiyle aktarılabilir olup olmadığı tartışılmaktadır. Kimi çevrelere belli bir topluma ait başta din ve etnisiteye dayalı medeniyet kriterleri farklı bir topluma aynı eşdeğerlikle aktarılamayabilir. Burada mesuliyet çevirmene aittir. Kaynak ve hedef kültür arasında bir elçi olarak çevirmen kendi tercihlerini yapar ve çeviride eşdeğerlik kararlarını verir. Bunun için kimi zaman yerleştirmeye başvurur kimi zaman ise kelime seçimi veya cümle dizinlerinde okur için anlaşılır kılma yöntemleri uygular (Barut & Odacıoğlu, 2019: 67).

2. “Peter Pan Kensington Bahçelerinde” Adlı Eserin Nihal Yeğinobalı Tarafından Yapılan Çevirisi

Bu çalışmada Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eserin Yeğinobalı tarafından yapılan çevirisi incelenecek, kaynak metindeki kültürel sembollerin Türkçeye aktarılmasında çevirmenin yerleştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemi bağlamında yaptığı tercihler örnekler üzerinden ele alınacaktır. Bu bağlamda, makalede çocuk edebiyatı çevirisinde kültürel öğelerin aktarımında dikkat edilmesi gereken hususlar Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eser incelenerek ortaya konmuştur. Yeğinobalı, dünya klasiklerinden pekçok eseri Türkçeye kazandırmıştır. Yeğinobalı'nın dilimize kazandırdığı çeviri eserlerde Türk kültürel öğelerine sıklıkla başvurduğu bilinmektedir. Daha önce de “Oliver Twist” eserinin çevirisi incelendiğinde benzer bir durum görülmektedir (Barut & Odacıoğlu, 2019: 69). Bu nedenle Yeğinobalı'nın kültürel aktarım konusundaki seçimlerini

incelemek üzere Peter Pan serisinde çevirdiği bu eser seçilmiştir. Çevirmenin kültürel öğeleri aktarırken başvurduğu yerlileştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemi üzerinden yaptığı tercihleri çeviri örneklerinde yorumlanacaktır. Zira kaynak metinden rastgele seçim yöntemiyle alınan örneklerde yer alan bazı deyim, ikileme, kalıp sözler, söz öbekleri ve diğer söz varlıklarının Türkçeye aktarılma yöntemleri detaylı değerlendirmelerle ele alınmıştır. Değerlendirmeler yapılırken örnekler yerlileştirme stratejisi bakımından ele alınmıştır. Ayrıca, eşdeğerlik bulma hakkında çevirmen tercihleri incelenirken Newmark ve Koller'in görüşleri mümkün olduğunca dikkate alınarak yorumlanmıştır.

2.1. Çevirmen: Nihal Yeğinobalı

1927'de Manisa'da dünyaya gelen Nihal Yeğinobalı, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nden mezun olduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiş ve New York Eyalet Üniversitesi'nde edebiyat üzerine lisans eğitimini tamamlamıştır. Vincent Ewing mahlasıyla yazdığı ilk romanı Genç Kızlar adıyla 1950'de yayımlanmıştır. Yeğinobalı'nın bir çeviri roman gibi yazılan ilk romanı yıllarca yeni basımlar yapmış, halen de yapmaktadır. Ayrıca Sitem, Cumhuriyet Çocuğu, Belki Defne, Gazel, Mazi Kalbimde Bir Yaradır adında kitapları da yayımlanmıştır. Yeğinobalı, geçmişten günümüze çok sayıda klasik ve çağdaş eseri Türkçeye kazandırmıştır (Can Yayınları, 2021). 1964 yılında çevirdiği Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eserin Türkçe tercümesi bu çalışmaya konu olmuştur.

2.2. Eserin Türkçe Çevirisi, Kültürel Unsurların Aktarımı ve Belirli Örnekler

Yukarıda ele alınanlar ışığında değerlendirildiğinde, Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı kitabı yazarken Barrie, çok yalın bir dili tercih etmesine rağmen çevirmen özgün metne daha özgürce yaklaşarak çevirisini hedef kültürde yer alan deyimlerle ve atasözleriyle süslemiştir. Böylece Yeğinobalı'nın yaptığı çeviride Türkçenin söz varlığının zenginliğini gösteren deyimler ve atasözlerine yer veren bir anlatımı tercih ettiği ve çeviride eşdeğerlik yöntemine başvurduğu açık biçimde görülebilir. Aslında Yeğinobalı'nın Bengi Öner ile gerçekleştirdiği söyleşide değindiği tüm unsurlara Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eserin çevirisinde rastlamak mümkündür. Kendisinin çeviri yaparken eksiltme yapmadığı görülmektedir. Kitapta dil ile ilgili dikkat çeken kültürel öğeler arasında, unvanlar ve deyimler yer almaktadır. Bu tür dilsel ifadeleri Türk kültürüne uygun eşdeğer ifadeler bularak tercüme etmiştir. Ayrıca, orijinal metinde yer alan bazı sözcüklerin çevirisi hedef dilde karşılığı olan sözcükler tercih edilerek çevrilmiş ya da eş sesli başka bir sözcükle karşılığı verilmiştir.

Örneğin; Yunan mitolojisinde Aşk Tanrısını temsil eden "Cupid", hedef dilde "Aşk Perisi" olarak çevrilmiş; "Solomon Caw" ismi, "caw" kelime anlamının "karga sesi" olmasından hareketle, hedef dilde karganın çıkardığı sesin karşılığı kullanılarak çevrilmiş, "Solomon Gark" şeklinde kullanılmış, Türkçedeki karga ötüşüne karşılık gelen "gak" veya "gark" olarak verilmiştir. Bu örnekler çevirmenin yine eşdeğerliği gözettiğini gözler önüne sermektedir.

Bir başka örnekte ise orijinal metinde geçen "Duke", hedef dilde de aynı şekilde kullanıldığından "Dük" olarak bırakılmıştır; ancak önemli bir kişi olduğunu vurgulamak amacıyla "Dük Hazretleri" şeklinde çevrilmiştir. "Hazret" kelimesinin Türk tarihinde ve İslam tarihinde saygı ifadesi olarak kullanıldığı değerlendirildiğinde yine bir eşdeğerlik yöntemine başvurulduğu görülmektedir.

Çevirmen, kişi isimlerini tercüme etmiştir. "Mrs. Finch" örneğinde "finch" Türkçede "saka" ya da "ispinoz" diye bilinen bir kuşun İngilizce karşılığıdır. Yeğinobalı burada kültürel aktarım yapmış ve bu ismi "Bayan İspinoz" diye çevirmiştir. Özellikle çocuk edebiyatında hedef kitlenin çocuklar olduğu göz önünde bulundurulursa isimlerde bu tür yerlileştirme yöntemlerini kullanarak hem hikâyeyi erek kitle için aşina kılmış hem de çocuklar için eğlenceli bir dil yaratmayı hedeflemiş denilebilir.

Hikâye, İngiltere’de Kensington Bahçeleri’nde geçmektedir. Çevirmen bu ismi kullanmak zorunda olduğundan öncelikle okura Kensington Bahçeleri’nin nerede olduğu ve önemi hakkında bilgi vermiştir. Böylece okuyucu kitlenin dünyanın farklı yerlerinden birini öğrenmesine de imkân sunmuştur. Ayrıca hikâyede geçen Bebek Yolu (Baby Walk), Ardiç Yuvası (Thrush’s Nest) , Yuvarlak Havuz (Round Pond) gibi yer isimleri orijinal metne sadık kalarak olduğu gibi çevrilmiştir. Bu yer isimlerinin hem ait olduğu kültüre ait hem de hedef dilin kültürüne ait olduğunu söylemek mümkündür.

Yeğınobalı’nın çevirisinde dikkati çeken bir başka unsur, günlük yaşamla ilgili öğelerdir. Gündelik yaşamda kullanılan araç gereçler, giyim kuşam, akrabalık ilişkileri, meslekler günlük yaşamla ilgili kültürel öğeler arasında yer almaktadır. Buna göre, hikâyede anlatılan günlük yaşam hedef dile olduğu gibi çevrilmiş; ancak çevirmen, aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi daha süslü bir anlatımı tercih etmiştir. Hatta çevirmenin kullandığı bazı sözcüklerin, okuyucular tarafından kolayca anlaşılabilir olmadığını da söylemek mümkündür (“sökmün etti”...”pırnal yapraklarıyla”...”taponluğuna bak” gibi).

Kültürel öğeler açısından değerlendirildiğinde dikkate alınması gereken diğer bir konu da din ve inançla ilgili olanlardır; çünkü inanç da yaşam biçimini ve dolayısıyla kültürü etkileyen ve şekillendiren en önemli öğeler arasında yer almaktadır. Hikâyede, her çocuğun olduğu yerde bir perinin olduğu fikri buna örnek verilebilir; ancak burada yazarın, hikâyenin sonunda da anlaşılabileceği gibi ölen çocukların birer periye dönüştüğünü dile getirmesinin (ağabeyinin ölümünün ardından kendi annesinin hayatından esinlenerek hikâyeyi yazdığı düşünüldüğünde), bir periye dönüşen Peter’in annesine geri gitmek istemesinin ama bunu bir türlü başaramamasının, fantastik bir unsur olan Peri’nin çocuk okuyucuları ölümün “acıklı bir son” olduğu gerçeğiyle buluşturduğunu da söylemek mümkündür.

Hikâyede evrensel değerler de kültürel unsur olarak yerini almıştır. Yalan söylememek, yardım etmek/yardımseverlik, iş bölümü yapmak, çalışmak, bir şeye ulaşmak için çabalamak, sevgi, hüzn, dostluk gibi evrensel temaların okuyucu kitleye ulaşması sağlanmıştır.

Hikâyenin çevirisi kullanılan dil bakımından değerlendirilecek olursa, yazarın cümleleri son derece yalın olmasına ve herhangi bir atasözüne yer vermemesine rağmen, çevirmen hedef dilde, örneklerden de anlaşılabileceği gibi, daha renkli bir anlatımı amaçladığından deyimlere ve yer yer argo sözcüklere yer vermiştir. Bu durum, çeviriyi renklendirmiş, zenginleştirmiştir. Ayrıca Türkçe eşdeğer deyim ve atasözleri bularak yine kültürel aktarım yoluna başvurduğu gözlenmiştir.

Bu kapsamda, aşağıda Yeğınobalı’nın çevirisinden yani erek metinden (EM) seçilen örnek kelime, ifade, deyim ve cümle dizinleri kaynak metinle (KM) kıyaslanarak, yerleştirme stratejileri ve eşdeğerlik yöntemi açısından incelenmiştir.

Örnek 1:

KM: *The gardens are bounded on one side by a never-ending line of omnibuses, over which **your nurse** has such authority that if she holds...* (Barrie, 1910: 2).

EM: Kensington bahçelerini bir yanından, sonsuz bir sıra otobüs sınırlar. **Dadınız** bu otobüslerin üzerinde öyle bir söz sahibidir ki... (Barrie, 2007: 8).

“Your nurse” yerine Türkçede bakıcıya karşılık gelen “**dadınız**” sözcüğü seçilmiştir. Sözcüğün tercihinde bağlamın dikkate alınması eşdeğerliğin gözetildiğini ortaya koymaktadır. Çevirmenin eşdeğerlik seçiminde sosyal ve davranış kültürüne (Newmark) bağlı olarak tercih yaptığı gözlemlenmektedir.

Örnek 2:

KM: *... up her finger to any one of them it **stops immediately*** (Barrie, 1910: 2).

EM: ... parmağını bir kaldırdı mı, hangisi dersiniz **zınk diye durur** (Barrie, 2007: 8).

“Stops immediately”: “Aniden durmak” karşılığı kullanılabilir. Çeviride bunun yerine “**zınk diye durur**” ifadesi seçilmiştir. Çevirmen hikâyede akıcılığı yakalamak ve okurun dikkatini çekmek için aniden durmayı deyimle yerlileştirmiştir ve halk arasında bu eylemi daha ilgi çekici hale getiren “**zınk diye durmak**” ifadesiyle kullanmıştır.

Örnek 3:

KM: When David **shed his curls** at the hairdresser's, I am told, he said good-bye to them **without a tremor**, though his mother has never been quite the same bright creature (Barrie, 1910: 13).

EM: Duyduğuma göre David **kırpılmak için berbere gittiği zaman** o upuzun lüle saçlarını **gık demeden** kestirmiş (yalnız anneciği o gün bugündür o eski neşesini yitirdi) (Barrie, 2007: 16).

“Shed his curl”: “Saçlarını kestirmek” yerine “**kırpılmak için berbere gitmek**” ifadesi seçilmiştir. Çevirmenin yine okurun dikkatini celp etmek için eşdeğer bir ifadeye başvurduğu görülmektedir. Çevirmen halk arasında kuaföre gitmek için kullanılan Newmark’ın davranış kültürü olarak da betimlediği geleneksel bir kalıbı kullanmıştır. “Without a tremor”: “tereddüt etmeden” yerine “**gık demeden**” ifadesiyle yine deyimlere başvurduğu ve yerlileştirme yöntemi uyguladığı söylenebilir.

Örnek 4:

KM: A regiment of Lancers **came charging down** the Broad Walk, **armed with holly-leaves**, with which they jag the enemy horribly in passing (Barrie, 1910: 25).

EM: Geniş yoldan aşağı bir bölük mızraklı süvari **sökün etti**, sivri uçlu **pırnal yapraklarıyla donanmışlardı** ki bu silahla düşmanı pek yaman çizer, sıyıırırlar! (Barrie, 2007: 27).

“Came charging down”: “Saldırırcasına gelmek” yerine “**sökün etmek**” deyimini kullanılmıştır. Çevirmen deyimle yerlileştirmeye başvurmuştur. “Holly-leaves”: İfadesindeki “holly” kelimesi karşılığı “meşe” olarak bilinmektedir. Çevirmen bu ifadeyi halk arasında “meşe” yerine de kullanılan “pırnal” ile karşılaşmıştır. Eserin çevirisinde “pırnal yaprakları” olarak Türkçeye kazandırılmıştır. Böylece, çevirmen halk arasında geleneksel tabirle kullanılan bir karşılığı seçerek eşdeğerlik yöntemine başvurmuştur. Newmark’ın davranış kültürüne ilişkin bir eşdeğer seçimi gözlenmektedir.

Örnek 5:

KM: ‘Look at your nightgown, if you don’t believe me,’ Solomon said; and **with staring eyes** Peter looked at his nightgown (Barrie, 1910: 27).

EM: Ve Peter **faltaşı gibi açılmış** gözleriyle bir kendi geceliğine, bir de uyuyan kuşlara baktı (Barrie, 2007: 29).

“With staring eyes”: “Gözünü kırpmadan” ifadesi ile karşılamak yerine çevirmenin “**fal taşı gibi açılmış**” deyimini kullandığı görülmektedir. Çevirmen Türkçede çok karşılaşılan bir deyim kullanarak yerlileştirmeye başvurmuştur.

Örnek 6:

KM: **But...** (Barrie, 1910: 34).

EM: **Gelgelelim...** (Barrie, 2007: 35).

Çevirmenin bir bağlaç olarak “but” sözcüğünde alelade bir “ama”, “fakat” kullanmak yerine “gelgelelim” deyimine başvurması yine bir yerlileştirme stratejisi örneği olarak gösterilebilir.

Örnek 7:

KM: ...but as soon as he had no more to give them the hateful things hissed at him and **sailed away** (Barrie, 1910: 34).

EM: Gelgelelim yiyecekler tükenir tükenmez hain yaratıklar, tıslayarak **pupa yelken uzaklaşıyorlardı** (Barrie, 2007: 35).

“Sailed away”: “Yelken açıp uzaklaşmak” yerine “pupa yelken uzaklaşıyorlardı” deyimini kullanılmıştır. Çevirmen bu denizcilik terimini kullanarak yine Türkçe çeviride yerleştirme stratejisine başvurmuştur.

Örnek 8:

KM: At this the thrushes began to **fidget**. (Barrie, 1910: 42).

EM: Ardıçlar **mırın kırın etmeye** başladılar (Barrie, 2007: 43).

“Fidget”: bağlama göre “eğilip bükülmek” ya da “yerinde duramamak” olarak Türkçeye çevrilebilir. Çevirmen bağlamdan yola çıkarak yerleştirme stratejisine başvurmuş ve sözcüğü “mırın kırın etmek” deyimini ile karşılanmıştır.

Örnek 9:

KM: We are very **busy** people (Barrie, 1910: 43).

EM: **İşimiz başımızdan aşkın** (Barrie, 2007: 44).

“Busy”: Sözcük anlamı “meşgul” olan kelime çevirmen tarafından “iş başından aşkın” deyimini ile Türkçe metne kazandırılmıştır. Türkçenin söz varlığının zenginliğine başvuran çevirmen bu sayede yerleştirme stratejisine başvurmuştur.

Örnek 10:

KM: The **stout**, rather greedy children (Barrie, 1910: 43).

EM: **Oburcana** bebekler var ya (Barrie, 2007: 44).

“Stout”: Kelime “tıknaz, şişman” anlamına gelse de çevirmen hedef kitleyi göz önünde bulundurarak çeviride “oburcana” ifadesini kullanmıştır. Çevirmen bu eylemiyle hedef kitle için kelimenin Türkçede makul görülen eşdeğerini tercih ettiği söylenebilir. Koller’in temel anlam ve yan anlam eşdeğer bulma hakkındaki görüşleri bu tercihi açıklamaktadır.

Örnek 11:

KM: And so, when you meet grown-up people in the Gardens who **puff and blow** as if they thought themselves bigger than they are, very likely they belong to that year. (Barrie, 1910: 43).

EM: İşte böyle, Kensington Bahçelerinde olduklarından daha iriyarıymış gibi kurumlanarak **caka sata sata** dolaşan yetişkinler gördünüz mü bilin ki o yılın ürünüdürler, büyük bir olasılıkla. (Barrie, 2007: 44).

“Puff and blow”: İfadesinin İngilizcede kullanılan bir deyimdir ve Türkçe karşılığı “soluk soluğa kalmak” ya da “üfleyip püflemek” olarak kullanılabilir. Çevirmen, bağlamı göz önünde bulundurarak yerleştirme stratejisine başvurmuş ve bu ifadeyi “caka sata sata” deyimini ile Türkçe metne kazandırılmıştır.

Örnek 12:

KM: “Not my colour, **my dear**,” and “How would that do with a soft lining?” ... (Barrie, 1910: 62)

EM: “Benim rengim değil, **şekerim**.” “Yumuşak bir astarla nasıl olur dersin?” ... (Barrie, 2007: 60).

“My dear”: Hitap kalıbı olarak kullanılan ifade bağlamdan yola çıkarak sevgi ifade eden “canım, sevgilim” gibi sözcüklerle karşılanabilir. Çevirmen hedef kitleyi göz önünde bulundurarak eşdeğerlik yöntemine başvurmuş ve erek metinde “**şekerim**” ifadesini kullanmıştır. Newmark’ın sosyal ve davranış kültürüne ilişkin eşdeğerlik görüşleri ile Koller’in yan anlam ve temel anlam hakkındaki eşdeğerlik görüşleri, çevirmenin örnekteki seçimini açıklamaktadır.

Örnek 13:

KM: ...to **give him the wish of his heart** (Barrie, 1910: 66).

EM: Peter’in **muradınaermesini** sağladılar. (Barrie, 2007: 64).

“Give him the wish of his heart”: “Gönlünün dilediğini ona vermek” benzeri bir anlam çıkan bu ifade için Türkçe metinde “**muradına ermek**” deyimini kullanılmıştır. Çevirmenin bu seçimle Türkçedeki söz varlığının zenginliğinden faydalanarak çeviride yerleştirme stratejisine başvurduğu görülmektedir.

Örnek 14:

KM: **It might go bad** (Barrie, 1910: 73).

EM: Dilek **hakkı suya düşerdi** belki de (Barrie, 2007: 69).

“It might go so bad”: Türkçeye “kötü gidebilir” olarak çevrilebilecek bir cümle iken, yine çevirmenin seçimiyle cümlenin Türkçede “**dilek hakkı suya düşmek**” ile karşılandığı görülmektedir. Çevirmen burada eşdeğer bir ifade kullanmak için “suya düşmek” deyimine başvurmuştur. Bir yandan Türkçe uygun gelen bir deyim başvurarak yerleştirme stratejisini uygulayan çevirmen, diğer yandan “dilek hakkı” ifadesini kullanarak hedef kitle için ifadeyi anlaşılır kılmak üzere eşdeğerlik yöntemini kullanmıştır. Newmark’ın tasnifine göre deyim ve kalıp ifadelerin eşdeğerlik seçiminde kullanılması çevirmen tercihini açıklamaktadır.

Örnek 15:

KM: **There are no second chances**. (Barrie, 1910: 73).

EM: **Şans kapıyı iki kez çalmaz**. (Barrie, 2007: 69).

“There are no second chances”: Cümlenin Türkçedeki birebir karşılığı “ikinci bir şans yoktur” olarak çevirilebilir. Çevirmen yerleştirme stratejisine başvurarak cümleyi “**şans kapıyı iki kez çalmaz**” deyimini ile karşılanmıştır. Deyim ile yerleştirmenin yanı sıra “ikinci şans” ifadesinden yola çıkarak eşdeğerlik yöntemine de başvurmuş ve bu durumu “şansın kapıyı çalması” deyimini ile karşılamıştır. Bu yönleriyle, çevirmenin yukarıdaki cümlede hem yerleştirme stratejisi hem de eşdeğerlik yöntemini bir arada kullanmıştır. Çevirmen bu örnekte de yine deyim ve kalıp ifadelerde eşdeğer kullanmıştır. Newmark’ın tasnifinde betimlediği deyim ve kalıp ifadeye örnek gösterilebilir.

Örnek 16:

KM: She desists not until he **rushes downstairs** in his combinations, screening (Barrie, 1910: 80).

EM: Ve susmuyor, ta ki Tony sırtında pijamasıyla **palas pandıras**, cıglık cıgılığa yataktan fırlayıp alt kata koşana değin! (Barrie, 2007: 75).

“Rushes downstairs” ifadesi “**palas pandıras**” ile karşılanmıştır. Türkçede halk arasında aceleci tavırlar için kullanılan bu ikileme, çevirmen tarafından eşdeğerlik yöntemi çerçevesinde okurun

ilgisine sunulmuştur. Çevirmenin tercih ettiği bu ikilime, Newmark'ın tasnifinde yer alan kalıp ifadeye örnek gösterilebilir.

Örnek 17:

KM: “*Oh, la*” replied the oak **bitingly**. (Barrie, 1910: 90).

EM: Yeşil meşe **zehir zıkkım** bir sesle... (Barrie, 2007: 84).

“*Bitingly*”: Türkçe kelime karşılığı “keskin, alaycı, dokunaklı” olan sözcük, çevirmen tarafından esere aktarılırken “*zehir zıkkım*” ikilemesi ile karşılanmıştır. Bağlamdan yola çıkarak eşdeğerlik yöntemine başvuran çevirmenin bu ikilemeyi kullandığı görülmektedir. Çevirmenin Türkçede kullandığı ikileme seçimi Newmark'ın kalıp söz tabiri içerisinde gösterilebilir.

Örnek 18:

KM: *David tells me that fairies never say, ‘We feel happy’: what they say is, ‘we feel **dancey**’.* (Barrie, 1910: 97).

EM: *David’in dediğine bakılırsa periler, ‘seviniyoruz’ diyecekleri yerde, ‘**dansıyoruz**’ derlermiş.* (Barrie, 2007: 91).

“*Dancey*”: Etimolojik bakımdan “to dance” (dans etmek) eyleminden türetilen kelime, yazar tarafından KM’deki karakterlerin içinde bulunduğu mutluluğu gösteren duygu durumu ifade etmek üzere seçildiği düşünülmektedir. Çevirmen kelimeyi “dansıyoruz” olarak Türkçeye aktarılmıştır. Çevirmen Türkçede karşılığı olmayan sıra dışı bir eylem türeterek kelimeyi aktarmıştır. Bunun nedeni çevirmenin hedef kitleyi göz önünde bulundurması olabilir. Eşdeğerlik yöntemine başvuran çevirmenin, Türkçenin sözcük türetme gücünden faydalanarak “dans etme” eylemini hedef kitle için sevimli bir hale getirmeye çalıştığı düşünülebilir. Ayrıca çevirmenin Koller’in anlam düzeyinde yaptığı eşdeğerlik betimlesine göre estetik biçimsel karşılık bulmaya örnek gösterilebilir.

Örnek 19:

KM: **Bless my soul!** (Barrie, 1910: 98).

EM: **Bir yaşıma daha girdim!** (Barrie, 2007: 91).

“*Bless my soul*”: İngilizcede şaşırma ünlemi olarak başvuru ifadeyi çevirmen Türkçeye çevirdiği sırada yine deyimlere başvurmuştur. Yerleştirme stratejisinin bir başka örneğine rastlanılan bu örnekte ifadenin Türkçedeki “*bir yaşıma daha girdim*” deyimini ile karşılandığı görülmektedir.

Örnek 20:

KM: ‘**Good gracious me!**’ the doctor was heard muttering (Barrie, 1910: 98).

EM: **Vay benim köse sakalım!**’ diye mırıldandığını duydular. (Barrie, 2007: 91).

“*Good gracious me*”: Hayret ve şaşırma ifadesi olan İngilizce bir deyimdir. Çevirmen ifadeyi “*vay benim köse sakalım*” söz öbeği ile Türkçeye kazandırmıştır. Bu ifade halk arasında akıl tutulması veya abartılı durumlar karşısında duyulan şaşkınlığı ifade etmek kullanılan bir söz öbeğidir. Çevirmenin bu ifadeye yerleştirme stratejisini uyguladığı görülmektedir.

Örnek 21:

KM: I am a **betwixt and between** (Barrie, 1910: 101).

EM: **Biraz ondan biraz bundanmışım** (Barrie, 2007: 109).

“*Betwixt and between*”: İngilizcede ikileme olarak başvuru olan ifadenin birebir kelime anlamı “arasında ve ortasında” olarak karşılanabilir. Çevirmen EM’de eşdeğerlik yöntemine başvurmuş ve “*biraz ondan biraz bundan*” söz öbeği ile ikilemeyi Türkçeye kazandırmıştır. Newmark’ın tasnifindeki kalıp ifade seçimi bu örneği açıklamaktadır.

Sonuç

Çocuk edebiyatı türünde yapılan çevirilerde kültürel unsurların aktarımı kaynak metnin erek kitle tarafından benimsenmesi için önem arz eder. Erek kitlenin çocuklar olduğu bu türde, eserin okurun akıcı, kolay anlaşılır ve okuru zorlamayan bir dille çevrilmesi kaynak metnin erek kültüre ait unsurlar çerçevesinde tercüme edilmesiyle mümkün olabilir. Eşdeğerlik ve yerileştirme gibi çeviri stratejileri kültürel unsurların aktarımında çevirmenin sıklıkla başvurduğu yöntemler arasındadır. Bu yöntemler sayesinde özgün metnin erek kültüre yaklaşması sağlanabilir. Çevirmenin yerileştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemi çerçevesinde yaptığı çeviri tercihleri kaynak metni hedef kültüre yakınlaştırır. Böylece ortaya çıkan erek metinde okur eserle karşılaştığında kendinden bir şeyler bulur. Eşdeğerlik bağlamında Koller’in (1979) yaptığı temel ve yan anlam içeren ayırmadan yola çıkılırsa çevirmenin eserde özellikle temel anlam ve yan anlam bağlamında sözcük düzeyinde uyguladığı tercihler dikkat çekicidir.

Bu çalışmada Nihal Yeğınobalı’nın çevirisiyle okurla buluşan Peter Pan Kensington Bahçelerinde adlı eserin İngilizcesi ve Türkçesi karşılaştırılmıştır. Erek metinde kültürel unsurların aktarımına yönelik inceleme yapılmış ve Yeğınobalı’nın çevirisinden bazı kesitler kültürel aktarım bağlamında mercek altına alınmıştır. Eserin çevirisinde çevirmenin oldukça özgün bir tarz kullandığı göze çarpmaktadır. Metnin biçimi ve estetiği bağlamında deyimlerin Türkçeye aktarılması için kullanılan pragmatik ve biçimsel eşdeğerlik yöntemleri ile kaynak metnin hedef kültüre yakınlığı görülmektedir. Yeğınobalı, çeviri eserde deyimler ve atasözleriyle süslediği anlatım sayesinde eseri daha ahenkli bir dille okura sunmuştur. Çeviri eserde yerileştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemine başvuru örnekleri rastlanmaktadır. Yeğınobalı çeviride başvurduğu yerileştirme ve eşdeğerlik eksenli tercihleri sayesinde, okurlar için erek metinde çözümleyici ve duyarlı bir yaklaşım sergilediği sonucuna varılmıştır. Odacıoğlu ve Barut’un (2019), Yeğınobalı’nın “*Oliver Twist*” eseri çevirisi üzerine yaptığı çalışmada çevirmenin Türkçeye ait kültürel öğeleri çevirisinde sıklıkla kullandığı görülmüştür. Peter Pan Kensington Bahçelerinde eserinin çevirisi incelendiğinde de yine Yeğınobalı tarafından kültürel öğelerin Türkçeye aktarıldığı görülmektedir. Örnekler incelendiğinde çevirmenin Türkçenin söz varlığından faydalanarak deyimlerde yerileştirme stratejisine başvurduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Newmark ve Koller’in çeviri süreçlerinde karşılaşılan güçlüklerle baş etmek üzere ortaya koyduğu eşdeğerlik tasnifleri Yeğınobalı’nın seçimleriyle özdeşleşmektedir.

Çevirmenin tercihleri sayesinde, eserin özgün hali erek kültürün kitlesine oldukça yaklaşmıştır. Yeğınobalı’nın erek metinde başvurduğu strateji ve yöntemlerle erek metin, hedef kitle ve hedef kültürün edebi anlamda bir bütünü oluşturduğu gözlemlenmektedir. Türkçe deyim ve ikilemelere erek metinde sıkça başvurulması, hedef kitle okurları için kaynak metnin yabancılığını ortadan kaldırmıştır. Yeğınobalı’nın çevirisinde başvurduğu strateji ve yöntemler ile erek metinde çevirmen görünürlüğü de en aza indirgenmiştir. Yalnızca özel isimler, eserin yabancı menşeli olduğunu gösteren deliller olarak erek metinde kalmıştır. Çevirmenin kaynak metindeki kültürel unsurları hedef kültüre aktarırken kullandığı dil sayesinde okur edebi bir anlatımla ve sanatsal bir çeviriyle buluşmuştur. Çevirmen orijinal eserin dışına çıkmamış, yaptığı değişikliklerle sadece anlatımı zenginleştirmiştir.

Bu kapsamda, işlevsel bir çeviri örneği olarak değerlendirilebilecek Yeğınobalı’nın çevirisi, çocuk edebiyatı çevirisi yapan çevirmenler için örnek bir nitelik taşımaktadır. Çocuk edebiyatında eser üretenlerin yetişkinler olması, çocukların keyif alacağı türden metinler üretmek açısından zaman zaman zorluk yaratabildiği gibi bu eserlerin farklı kültürleri zenginleştirmek amacıyla okurun zevk alacağı bir dille çevrilmesi de bir o kadar zor bir iştir. Bu bağlamda, Yeğınobalı çocuk edebiyatı

çevirisi anlamında çok başarılı çalışmalara imza atmıştır. Çevirilerinde zengin bir dil kullanması, ilgi çekici ifadeler ve deyimlere yer vermesi çocuk okurlara edebi anlamda katkı sağlamış, böylelikle kaynak metni hedef kültüre yaklaştırmış, Türk okuyucusu açısından okuması son derece keyifli bir eser ortaya koymuştur. Bu çalışmadan yola çıkarak, çeviride kültürel öğelerin aktarımı sırasında dikkat edilmesi gerekli görülen birtakım hususlar bulunduğu görülmektedir. Yerleştirme stratejisi ile kültürler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırılabılır ve bu daha çok Türkçenin söz varlığından hareketle gerçekleştirebilir. Çeviride kültürel aktarım yapılırken farklı kültürleri dayatmak yerine erek kültüre özgü özelliklere yer verilerek hedef kitlenin kendi dil ve kültürel zenginliğinin farkına varması sağlanabilir. Çeviride erek metinde eşdeğerlikler bulunurken Newmark ve Koller'in çevirideki güçlükleri aşmak için önerdiği tasnif ve betimlemeler eşdeğer ifadelerin bulunmasında yararlı olabilir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, Yeğinobalı kültürel unsurları Türkçe çeviriye aktarırken yerleştirme stratejisi ve eşdeğerlik yöntemine başvurmuştur. Buradaki örneklerden yola çıkarak Yeğinobalı'nın eşdeğerlik bağlamında başvurduğu çeviri tercihleri Newmark ve Koller'in sınıflandırmaları çerçevesinde açıklanabilir. Ayrıca Yeğinobalı'nın yerleştirme stratejisine başvurarak özellikle deyimlere Türkçe karşılıklar bulduğu gözlemlenmektedir. Çevirmenin başvurduğu çeviri strateji ve yöntemleri ile kaynak metnin aktarımında karşılaşılabilecek güçlüklerin en az düzeye indirildiği görülmektedir. Çevirmen tercihleri ile birlikte erek metin, hedef kitledeki çocuk okurlar için daha keyifli bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Zira çevirmenin bu tercihleri, kaynak metnin erek kitle için yabancılığını, erek metinde azaltmak için makul bir girişim olarak görülebilir. Bu sayede erek metinde çevirmenin görünürlüğü de azalmıştır.

Kaynakça

- Aksoy, N. B. (2000). Kültür odaklı çeviri ve çevirmen, *Türk Dili*, 2(583), 51-57.
- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*, İmge Kitabevi.
- Arı, S. (2018). Çeviri çocuk edebiyatı örneğinde kültürel sembollerin eşdeğerlik ilişkisi, 1. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*, ICES, 217-223.
- Baker, M. (1992). *In other words: A course book on translation*. Routledge.
- Barrie, J. M. (1910). *Peter Pan in kensington gardens* (E-book), Charles Scribner's Sons.
- Barrie, J. M. (2007). *Peter Pan kensington bahçelerinde*, Çev. N. Yeğinobalı, Can Çocuk Yayınları.
- Barut, E. & Odacıoğlu, M. C. (2019). Çocuk edebiyatı çeviri eserlerinde kültürel aktarım incelemesi: Oliver Twist örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(62), 66-70. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3028>
- Baykan, A. (2005). Sosyal-kültürel faktörlerin çevirideki rolü, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (14), 151-175.
- Bengi-Öner, I. (1999). *Çeviriyle kırk yıl Nihal Yeğinobalı ile bir söyleşi*, Sel Yayıncılık.
- Britannica. (2020, Eylül 14). *J. M. Barrie - Scottish author*, R. Pallardy (Ed.). Britannica. <https://www.britannica.com/biography/J-M-Barrie>
- Can Yayınları. (2021, Ocak 01). *Nihal Yeğinobalı*. Can Yayınları. <https://canyayinlari.com/kisidetay/cevirmenler/10846/nihal-yeginobali/>
- Köprülü, S. & Yüce, E. (2019). Çeviride yerleştirme ve yabancı dil öğretiminde yeri, *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(2), 506-516.

- Neydim, N. (2005). Küçük Prens çevirilerindeki çevirmen kararlarına erek odaklı bakışla karşılaştırmalı bir inceleme, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (17), 99-110.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Shanghai Foreign Language Education Press.
- Nunan, D. & Choi, J. (2010). Language, culture, and identity: framing the Issues. D. Nunan, J. Choi (Ed.), *Reflective Narratives and the Emergence of Identity* içinde (s.1-14.). Routledge.
- Odacıoğlu, M. C., & Barut, E. (2018). Çeviri usul, strateji ve yöntemleri üzerine bir derleme, *Tarih Okulu Dergisi*, 11(XXXIV), 1363-1392. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1184>
- Panou, D. (2013). Equivalence in translation theories: a critical evaluation, *Theory and Practice in Language Studies*, 3(1), 1-6. <http://dx.doi.org/10.4304/tpls.3.1.1-6>
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri, *Humanitas*, 5(10), 1-14. <http://dx.doi.org/10.20304/humanitas.289303>
- Üçgül, S. (2013). Dilde ve metinde ulusal kültür bileşenleri, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*, 8(9), 125-133.
- Ünsal, G. (2017). Çeviri eleştirisi açısından çeviri metin inceleme çalışması, *ASEAD*, 4(11), 243-253.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation*. John Benjamins Publishing Company.
- Zivtçi, N. (2020, Ağustos 13). *Çocuk edebiyatı çevirisinde kültürel öğelerin aktarılması*. Çeviribilim. [www.ceviribilim.com: http://ceviribilim.com/?p=486](http://ceviribilim.com/?p=486)